

del tot fins prop de 1500.

Més que més tenint en compte que en el Migdia de França trobem *taluu* diverses vegades en docs. bearsnesos de fi de l'E. Mj.¹ (allí la duplicació de la vocal final és el signe habitual de l'accentuació), mentre que *talus* (en un text ambigu entre sing. i pl.) només és en un doc. llem. de 1452. Que l'ètimon degué terminar en una dental -t- o -d- ho indiquen bastant clarament els testimonis del baix llatí: *talutum* en un doc. de Felip August (1180-1223) i *taludare* 'construir atalussant' en un de Nimes de 1381.

L'etimologia la va donar Jud en una brillant nota breu de *Rom.* XLVII, 1923, 487-8. Observava que moltes denominacions romàniques ajunten les accs. de 'ribàs, marge, talús' i 'límit d'un camp': prov. *bro* «lisière d'un champ, talus inculte qui sépare deux champs sur le penchant d'une montagne», llgd. *ribo* «talus de gazon, lisière d'un champ», prov. *raso* «rigole qui sépare deux propriétés, talus de gazon»; fr.-central *tauu(r)e* «jet d'un fossé», Anjou *tôvre* «talus», al costat del prov. *tauvero* «lisière d'un champ».

D'altra banda feia notar Jud que diferents derivats i compostos del cèltic TALOS 'front' com el kymri i bretó *talár*, i el bretó *talerv*, designen justament el 'solc que limita un camp', cosa que el conduïa a la fundada conjectura que el fr. *talus* fos un derivat més d'aquest cèltic *TALOS 'front': l'existència del qual en el Continent es funda en el nom propi gal *Dubno-talos*, i en els mots insulars cèltics *ky. tál* 'front', bretó *tál* 'front', 'façana', 'xamfrà', corn. *tal* 'front', irl. mj *taul* 'front', 'façana', 'tossalet', irl. mj. *talman* 'terra' (Pok. i Walde-Pok., *Wb.* I, 740).

No caldrà que ací repetim gran part de l'article que vaig dedicar a aquesta qüestió en el *DCEC/DECH* (TALUD) podent-hi remetre. Aporta una excel·lent confirmació a la força creativa del gallo-cèltic TALOS el grup format per gc. ant. *talus*, andal. *talugo* 'cèrcol que corona el cap d'un bocoi' fit a fit del fr. dial. *ta(i)lus* designant el mateix, ultra 'talús, pendent' (V. sobre això aquell article, vol. v, 391a43-b13), i els detalls referents a la terminació: que en uns casos sembla ser -úro-, en altres -úk(1)o- (ibid., 391b14-25). Ben incerta és la suggerència de Bertoldi que el mot *talutum*, documentat per Plini com a nom hisp., de l'or que es trobava a flor de terra vora certs meners, no vingui de l'hispano-cèltic sinó de l'ibèric, en connexió amb el tipus pirinenc cast. ALUD (*DCEC*) i cat.-gc. LLIDO/lit (*DECat.* v, 391b51-56).

Resumirem breument la resta del paràgraf. Només Spitzer, en el seu prejudici cec i sistemàtic contra les etimologies d'aquest caràcter, va gosar contradir la teoria pre-romana referent al fr. *talus* (que volia derivar del ll. TALUS 'taló' inadequat semànticament). Va suposar que el mot *talutum* de Plini fos nom d'una herba o flor que assenyalaria el lloc de l'or. Però d'aquesta flor res no es troba en Plini, ni en altre lloc que en els mots de Spitzer, i en una fantasia de Lope de Vega sense nom relacionat. Per tant és molt més hipotètica la seva etim. que la pre-romana. Jud s'abstenia de relacionar directament *talus* amb el mot pli-

nià; però el mot plinià ben bé podia ser hispano-cèltic, els significats eren fàcilment relacionables i per tant era més aviat favorable a la teoria de Jud; i al capdavant tampoc la tal flor no s'oposaria a la relació amb TALOS 'front', essent quelcom que es trobava en la superfície o front de l'or amagar.

La documentació de *talús* en cat. i hispànic és tardana i denota escàs arrelament; el cast. *talud* [c. 1770] s'adaptà a la terminació de l'autòcton *alud*, i port. *talud* [S. XVIII?]. Des del segle passat (i potser abans; probable, en certa mesura) s'ha convertit també en un terme cat. d'ús comú, especialment de constructors de camins, i de fortaleses i altres edificis: «marge de terra en forma de pla inclinat», Fontserè (*CiFiNat.*, p. 163, i gloss.). Jovellanos (c. 1805), desterrat al Castell mallorquí de Bellver, ja ens descriu el seu *talús* (Rivad. XLVI, 394b), usant-lo segurament a tall de paraula catalana; visitant el 1956 el castell d'Algerri, el meu guia local em féu pujar pel *talús* (1956). En plural es vacilla entre *talúsus* i *talúsus* (-ussos *DFa.*): «Després de la Riba, el congost [del Francolí] s'escanya més, i els alts *talusos* prenen un to ---», Joan Santamaria, 1926 (més cita a SAULÓ).

Per altra banda hi ha base per sospitar que, almenys en un grau limitat, la paraula *talús* ja hagués circulat, i fins pres peu, en les nostres terres, com a terme afrancesat de poliorcètica internacional, car sembla que el derivat *atalussar* ja es documenta en el S. xv amb referència a les costes mall. de Rafaubetx: «tres pedes latos et fortes, qui alligando de pedra de Refalbeyt assendant *atalusanda*, liganda, cum muro ---» a. 1414 (*BSAL* III, 274a). *AlcM* cita un cas de *talús* en un doc. mall. del S. xv (però *zès* text copiat sencer o en regesta?)

Potser també arribà als moriscos nostres (Ss. xv-xvi)? sofrint en llur pronúncia l'habitual canvi arabitizant *l > r* (*EntreDL* III, 167), d'on la forma val. *tarús* (i mall.?, *AlcM*, no *DFgra.* etc.): EValor-JGiner defineixen «*rima*: pedra que es desprèn per l'erosió dels *tarussos* en les muntanyes», «*atarussar*: atalussar» (1950-55); «es treballs de la terra anaven al dia: llaurat a temps, sense una herba, es ribes ben *atarusaes*, y dengun portell y es orellaes netes», *Canyissaes*, 121. Però en realitat crec que aquí hi ha confusió de data més moderna amb un *tarús*, arabisme de sentit abstracte, que crec haver establert, després, a l'article *RASSA*. Com que no pretenc que aquella etimologia sigui en tot definitiva, *ne varietur*, serà prudent mantenir ací el que deia en la primera redacció del present article (on hi ha també algun detall suplementari). Per més clar que sembli que allò ha superat això.

«*AlcM* recull sense *tarús* en un sentit com 'desmesuradament' o 'sense solta', reportant-ho del Pinós de Novelda en la frase «este parla sense *tarús*» definint 'senderi, seny', cast. *seso*, i d'altra banda «a *taruc*: a granel», Escrig 1851 (Llombart afegeix «lo mismo que en orri»); es pot concebre que 'una cosa sense talús' s'usés figuradament per 'cosa sense gaire sentit'; i que d'altra banda engegar una mercaderia com gra o llet